

UMUMTA'LIM MAKTABLARI BOSHLANG'ICH SINFLARIDA MUSIQA VA TARBIYANING UZVIY BOG'LIQLIGI

Navbaxor Xasanova,
Musika madaniyati fakulteti
Vokal va cholg'u ijochiligi kafedrası
katta o'qituvchisi

Komil Ashurov,
Jizzax ixtisoslashtirilgan musika
va san'at maktabi direktori

Annotatsiya: Maqolada ta'lim umumta'lim maktablarida musika ta'limi orqali yoshlarning musiqiy savodxonligini va estetik tarbiyasini rivojlantirishda musiqaning o'rniga oid ko'rsatmalar berilgan. Shuningdek, bugungi kunda musika ta'limi jarayonida o'quvchilarda musika san'atiga nisbatan qiziqish va havaslarining ortib borishi va bu san'atning yoshlar ma'naviy kamolotidagi ahamiyati yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Musika madaniyati, estetik tarbiya, milliy madaniyat, ta'lim muassasalari, milliy qadriyatlar.

Mamlakatimizning ma'naviy yuksalishi ko'p jihatdan milliy qadriyatlarimizni qayta tiklashni chuqur anglash, qalb bilan his etgan holda keng ko'lamda targ'ibot qilish va eng muhimi yosh avlodni tarbiyalashni izchil taqozo etadi. Bu borada musiqiy qadriyatlarimiz alohida o'rin tutadi. Ayniqsa, o'zbek halqi musiqasiga mansub turfa shaklli kuy-qo'shiqlar halqimizning chinakkam bebaho ma'naviy boyliklarini tashkil etadi.

Musika o'zining betakror tabiati bilan o'quvchilarning ma'naviy dunyosiga katta ta'sir qilish kuchiga ega. Zero, kuy va ohang ta'sirida o'quvchilarda xissiyot olamining o'sishi, idrok va tafakkurning shakllanishi, ezgulikka intilishi, go'zallikni sevish, tabiatni asrash, oila Vatan ravnaqi uchun xizmat qilish istagi

tobora ortib boradi. Musiqa tarbiyasi nafosat tarbiyasining asosiy va murakkab qirralaridan biri bo'lib, atrofdagi go'zal narsalarni to'g'ri idrok etishga va qadrlashga o'rgatadi. "Musiqa ko'ngilga axloqan muayyan ta'sir ko'rsatish quvvatiga ega, hamonki, musiqa shunday xislatga ega ekan, u yoshlarni tarbiyalash predmetlari qatoriga qo'yilmog'i lozim", - deb aytgan edi qadimgi buyuk yunon faylasufi Arastu.¹ Shunday ekan musiqiy ta'lim orqali o'quvchi-yoshlarni tarbiyalash o'ziga xos pedagogik yondashuvni talab etadi.

O'zbekiston mustaqilligi tufayli buyuk ajdodlarimizning boy tarixiy qadriyatlarini, ming yilliklarni qamragan betakror va jozibali madaniyatimizga asoslangan ma'naviy merosimizni tikladi. Jamiyatimizning taraqqiyotini yuksaltirishning iqtisodiy va siyosiy omillari singari o'ta zarur bo'lgan yana bir muhim asosi borki, usiz mustaqillikni mustaxkamlash, ko'zlangan ozod va obod Vatan, erkin va farovon jamiyat qurishga erishish mumkin emas. Mustaqillik iqtisodiy va siyosiy islohatlar bilan qatorda odamlar ongi va dunyoqarashida, odob-axloqi, iymon-e'tiqodi, bilim saviyasi va ruhiyatida madaniyati va ma'naviyatida tub asosli o'zgarishlar bo'lishini taqozo etadi.

Bugungi kunda musiqa insonning shakllanishida muhim rol o'ynaydi; uning hissiyoti va ruhiyatiga faol ta'sir ko'rsatadi. Umumta'lim maktablarining asosiy vaziyatlaridan nafosat olamiga olib kirish va ma'naviy tarbiya berish. Bunda o'qituvchi bolalarni muhim bir musiqa asari bilan tanishtirib uni ifodali "jonli" qilib ijro etib, o'quvchilar diqqat e'tiborini jalb etadi, ularning nutqini o'stirish, fikrlash qobiliyatini, dunyo qarashini kengaytiradi, emotsional his-tuyg'ularga ham faol ta'sir etadi. Musiqa darslarining mazmunida faqatgina o'zlashtirish emas, balki o'quvchilar ongini, voqelikka munosabatini rivojlantirish, estetik madaniyatini tarkib toptirish va boshqa ichki his-tuyg'ularning shaklan tuzilishi

---

¹ Тафаккур гулшани. В. Воронцов композицияси Ф.Фулум номидаги "Адабиёт ва санъат" нашриёти Т.: 1981-159 б.

nazarda tutiladi. O'qituvchining darsga ijobiy tarzda yondashishi muhim ahamiyat kasb etadi va qancha vazifalarni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi:

musiqa tarbiyasida yangi metod va vositalar izlaydi.

hayot va san'at o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ifodalaydi.

Ushbu maqsadlarni amalga oshirishda o'qituvchi jiddiy tayyorgarlik ko'rishi, o'z ustida tinmay ishlashi, ya'ni bilim saviyasini oshirishi uchun ilmiy adabiyotlar, teatr, muzeylarga borib ongini oshirish yo'llarini takomillashtirib borishi lozim. Musiqa darslari olib boriladigan sinf xonasi na'munali jihozlangan bo'lishi muhim rol o'ynaydi. Texnika vositalari metodik ko'rgazmali qurollar pianino cholg'u asbobi va o'zbek xalq cholg'u asboblari bilan jihozlangan bo'lishi dasturdan foydalanib dars reja konspektlarini tuzib, yangi texnologiyalarni qo'llab olib borilishi kerak. Shunday qilib musiqa darslarining barcha faoliyatlarini maqsadi va mazmuni darsni mazmunlarini yoritib, hayot bilan bog'lab darsning hamma qismlarini bir-biri bilan uzviy bog'lab olib borishini talab etiladi. Umumta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'quvchilarni musiqiy madaniyatini mukammal kamol toptirish, ularni musiqiy savodxonlik malakalarini yanada yuqori saviyada rivojlantirish bugungi kunda dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Bu vazifalarni amalga oshirishning eng muhim omillaridan biri o'quvchilarni dastlabki musiqiy-nazariy bilimlarini chuqur o'zlashtirishlariga erishishdan iboratdir.

Darslarda berilayotgan dastlabki musiqiy-nazariy bilimlarni chuqur va mukammal o'zlashtirishlari ularni qo'shiq kuylash, musiqa tinglashda uni ongli idrok qilish va tahlil qila bilishlariga samarali ta'sir etadi. Shuning uchun ham har bir darsda o'quvchilarni nafaqat kuylash, musiqa tinglashga oid ko'nikma va malakalarini o'stirishga, balki, ularni musiqiy-nazariy bilimlarni, chuqur va mukammal o'zlashtirib borishlariga e'tibor berish va nazorat qilib borish kerak bo'ladi.

Respublikamiz taraqqiyoti va o'zgarishlarga boy hozirgi paytda yoshlarning har tomonlama komol topishi davr talabi va ehtiyojidir. Yosh avlodni ma'naviy baquvvat, bilimli, o'z mustaqil Vatanimizdan fahrlanish tuyg'usiga boy kishilarni tarbiyalash zamonamizning dolzarb mavzusi hisoblanadi. Bu esa ta'lim-tarbiya oldidagi murakkab, keng ko'lamli muammolardan biridir.

Tarbiyalash deganda har tomonlama yetuk, o'zida ahloqiy poklik, ma'naviy boylik va jismoniy barkamonlikni mujassamlashtirgan insonni yetishtirish nazarda tutiladi. Tarbiya tizimida musiqa san'ati yetakchi o'rinda turadi. Hozirgi kunda musiqa san'atni inson tarbiyasidagi roli ortib bormoqda. Yoshlarimizni ma'naviy yetuk, komil inson etib tarbiyalashda musiqa tarbiyasining roli shak-shubhasiz kattadir. Maktab yoshlarga bilim asoslarini singdiradi. U bolani ilmiy dunyoqarashining shakllanishi va mustahkamlanishi yo'lida asosiy poydevor bo'lib hizmat qiladi.

Shunday ekan umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida dastlabki musiqa ta'limi va tarbiyasining asosiy maqsadi - o'quvchilarga musiqa san'atini go'zallik qonunlari asosida o'rganish malakasini singdirish va ularda musiqa madaniyatini tarkib toptirishdir. Boshlang'ich sinflarda musiqa madaniyati darslari umumiy ta'limning axloqiy-estetik tarbiya berish tizimining ajralmas bir qismi bo'lib hisoblanadi. Shunga ko'ra 1-sinfdan boshlab darslarni izchil, tizimli va ilmiy asosda tashkil etilishi o'quvchi-yoshlarni ta'limning keyingi bo'g'inlariga ma'lum tayyorgarlik bilan borishlarini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sh.M.Mirziyoev. "Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib yangi bosqichga ko'taramiz". Toshkent.2007-yil
2. Umumta'lim maktablarida musiqa ta'limi va tarbiyasi konsepsiyasi. – T; XTV, 1995 yil.

3. Musiqa o'qitish metodikasi. Tuzuvchi G. Sharipova. – T; TDPU- 2000 yil.
4. H. Nurmatov, N. Norxo'jaev. Musiqa alifbosi. 1-2sinf darsligi. –T;- G'.G'ulom nomidagi Adabiyot san'at nashriyoti- 2002 yil.
5. M. Abralova. Musiqa. 2-sinf uchun o'quv qo'llanma. –T; - O'qituvchi, 2009 yil.
6. O'zbekiston vatanim manim. 1-kitob. – Toshkent, - T;- G'.G'ulom nomidagi Adabiyot san'at nashriyoti- 1997 yil.
7. O'zbekiston vatanim manim. 2-kitob. – Toshkent, - T;- G'.G'ulom nomidagi Adabiyot san'at nashriyoti- 1998 yil.